

Kunnskapsgrunnlaget

En sluttrapport fra prosjektet om voksnes rett til
grunnskole og videregående opplæring

Vigdis Haugerud og Sigrun Røstad

Kunnskapsgrunnlaget

En sluttrapport fra prosjektet om voksnes rett til
grunnskole og videregående opplæring

Vigdis Haugerud og Sigrun Røstad

Bakgrunn for prosjektet

Høsten 2001 nedsatte Utdannings- og forskningsdepartementet en arbeidsgruppe som skulle se nærmere på mulige årsaker til en antatt nedgang blant voksne deltakere i videregående opplæring. Særlig de to initiativtakerne til arbeidsgruppen, Voksenopplæringsforbundet (Vofo) og Norsk Forbund for Fjernundervisning (NFF), nærte stor bekymring for situasjonen etter lovendringene¹. Dessuten ble det rapportert fra de samme organisasjonene at selve samarbeidet mellom fylkeskommunene og de frivillige organisasjonene var gått tilbake siden 2000, noe som hadde direkte konsekvenser for disse organisasjonene. Arbeidsgruppen², som var bredt sammensatt med representanter fra ulike organisasjoner og institusjoner, leverte sin rapport våren 2002. Rapporten viste med all mulig tydelighet at temaet voksne og videregående opplæring er et komplekst område med mange utfordringer og ulike problemstillinger, men uten enkle og umiddelbare svar. Ikke minst hadde gjennomgangen satt fokus på at det var store mangler ved den offentlige statistikken over voksne deltakere. Dette skyldtes dels at det var tidsbrudd i rapporteringen, og dels at kravspesifikasjonen for rapportering om voksne i videregående opplæring var utarbeidet før lovendringene trådte i kraft³. Dermed stod en uten sikker kunnskap om hvorvidt lovendringene hadde ført til endringer. Dette gjaldt både omfanget av opplæringen for voksne og hva som skjer etter at realkompetansevurderingen er gjennomført.

Arbeidsgruppen utformet derfor konkrete områder som var viktige å få belyst i et videre arbeid, så som: Hva skjer med de som har blitt realkompetansevurdert? Får voksne den opplæring som de har rett til? Bli opplæringen tilrettelagt? Hva med de som har lese- og skrivevansker? Er det mange som må vente, og i så fall hvor lenge må de vente på å få et opplærings-tilbud? Er informasjonen god nok, og hva vet folk flest egentlig om voksnes rettigheter til grunnopplæring og til realkompetansevurdering? Er det sant at samarbeidet med de frivillige organisasjonene hadde gått tilbake? Arbeidsgruppen anbefalte at Utdannings- og forskningsdepartementet skulle ta initiativ for å bedre kunnskapsgrunnlaget om voksne i grunnopplæringen, slik at eventuelle tiltak kunne settes i gang for å sikre voksnes rett til grunnskole og videregående opplæring.

Voksnes rett til grunnskole og videregående opplæring

Voksnes rett til grunnskole og videregående opplæring og til å få sin realkompetanse vurdert er de tre viktigste pilarene i Handlingsplanen⁴ i Kompetanse-reformen⁵. Satsingen på etter- og videreutdanning for å øke arbeidslivets behov for kompetanse og verdiskaping ble derfor både en utdanningsreform og en arbeidsmarkedsreform. Men samtidig ble det understreket hvor nødvendig det er å gi voksne med erfaring og kompetanse fra arbeidslivet rett til å få hele sin kompetanse vurdert. Dette burde gjøres for å tilpasse og avkorte den videre utdanningen. Kompetansevurdering var viktig for å kunne gi voksne et tilrettelagt tilbud, og også fordi det kunne bidra til å styrke den enkeltes motivasjon for å delta i kompetanseutviklingen. Det var i det hele tatt viktig å legge til rette for en stor grad av fleksibilitet, og satsingen på fleksible opplæringsformer og bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi ble vurdert som nødvendige tiltak for å nå målet om økt deltakelse.

Prosjektets mandat og oppgave

Høsten 2003 fikk Vox i oppgave, i samarbeid med daværende Læringsssenteret⁶, å sette i gang et prosjekt hvor målet var å øke vår generelle kunnskap om og innsikt i fagfeltet voksne med rett til grunnskole og videregående opplæring. Det var ønskelig å få svar på en lang rekke problemstillinger, blant annet om tilgjengelighet, informasjon, organisering, tilrettelegging, både på individnivå og på organisasjonsnivå. Samarbeid, både mellom primærtilyderne (kommuner og fylkeskommuner) og frivillig sektor (studieforbund og fjernundervisningsinstitusjoner), og mellom tilbydere og andre etater, var et annet og viktig tema. Likeledes var man opptatt av tall og statistikk over de voksne. Grunnlaget for å få til en bedre statistikk ble imidlertid ulikt håndtert i fylkeskommunene. Var det likevel mulig å få til et bedre estimat om de voksne?

Prosjektet har benyttet seg av en kombinasjon av flere utvalgsundersøkelser og metoder. Dette kommer vi tilbake til under beskrivelsen av de ulike delrapportene.

Prosjektgruppen

Prosjektet har vært ledet av fagsjef Vigdis Haugerud i Vox. I tillegg har prosjektgruppen fra start til slutt bestått av:

seniorrådgiver Sigrun Røstad, Vox
 rådgiver Tor Arne Stubbe, Vox
 seniorrådgiver Vidar Sollien, Utdanningsdirektoratet.

Fram til høsten 2004 deltok også forsker Heidi Engesbak⁷, NTNU, i prosjektet. Hun er dessuten medforfatter i to av rapportene og har bidratt med verdifull kunnskap i prosjektet. Hennes forskningserfaring, blant annet fra evalueringen av voksne i Reform '94, gav prosjektet faglig tyngde og legitimitet.

Våren 2003 deltok dessuten seniorrådgiver Tove Assmann Larsen og fagsjef Kirsten Waarli, begge Vox, i prosjektgruppen. De bidro med konkrete innspill og var meget verdifulle diskusjonspartnere på et tidspunkt i prosjektet hvor mange viktige avgjørelser skulle bli utformet og tatt.

Assmann Larsen hadde tidligere ledet Realkompetanseprosjektet i Vox, og hadde dermed førstehånds kunnskap om og kjennskap til tematikken.

Sist, men ikke minst, har prosjektgruppen hele tiden hatt god dialog og kontakt med Avdeling for kompetanse og arbeidsliv i Utdannings og forskningsdepartementet, sentrale aktører i fylkeskommunene, Voksenopplæringsforbundet og mange innsiktsfulle kollegaer i Vox. Ingen har vært unnværlige for denne prosessen.

Hovedfunn fra prosjektet

Det er til sammen utgitt fem hovedrapporter og to kortrapporter i prosjektperioden. Alle rapportene kan hentes ut som gratis PDF-versjon på www.vox.no. Vi vil her presentere hovedproblemstillinger, metodisk tilnærming og resultater fra disse rapportene.

... men hvor skal vi henvende oss?

Hovedfokus og metode

Hovedfokus i vår første rapport var befolkningens generelle kjennskap til voksnes rett til grunnskole og videregående opplæring og til realkompetansevurdering. Datamaterialet er basert på en nasjonal undersøkelse som ble gjennomført våren 2003. Denne undersøkelsen dekker tre områder:

1) kjennskap til voksnes opplæringsrettigheter, 2) realkompetansevurdering og 3) kilder til informasjon om rettigheter, realkompetanse og tilbud. Resultatene fra undersøkelsen er drøftet i lys av to pilotstudier: et informantintervju i et utvalg fylkeskommuner (pilotfylker), og i forbindelse med et utvalg voksne deltakere i videregående opplæring.

Resultater

Overordnet viser resultatene fra undersøkelsen at befolkningens kunnskap om voksnes rett til grunnskole og videregående opplæring er for lav. Bare en av fire mener de har god kjennskap til retten, og to av fire oppgir å ha begrenset kjennskap til voksnes opplæringsrett. Når vi ser på hvordan kjennskapet fordeler seg etter respondentenes utdanningsnivå og yrkesaktivitet, er det bekymringsfullt at det er de som trenger kunnskapen mest, som vet minst.

Undersøkelsen viser også at folk jevnt over er usikre på hvor de skal henvende seg for å få mer informasjon om rettigheter, realkompetansevurdering og opplærings-tilbud. To av fem i den norske befolkningen har ikke noe forslag til hvor de kan få mer informasjon om voksnes rettigheter og tilbud om opplæring. Mange forbinder imidlertid Aetat både med arbeidsformidling og utdanningsmuligheter.

I følge undersøkelsen viser nesten halvparten av befolkningen liten eller ingen interesse for realkompetansevurdering. Dessuten svarer hele 85 % at de ikke vet hvor en slik vurdering utføres.

Samlet forteller disse funnene at oppmerksomheten må rettes tydeligere mot en mer målrettet informasjon om voksnes rett til grunnskole og videregående opplæring, framfor å gi større mengde av samme informasjon til befolkningen generelt. Blant annet bør det vurderes hvordan fylkeskommunene best kan stimuleres til lokalt samarbeid og informasjonsutveksling for å fange opp voksne som har behov for opplæring.

Tallene vi søker – kunnskapen vi får

Hovedfokus og metode

Til grunn for den andre rapporten ligger data fra tre delprosjekter, nemlig

- Landsdekkende spørreundersøkelse til voksne eksamenskandidater våren 2003
- Informantintervju og kartleggingsskjema til alle landets fylkeskommuner
- Spørreundersøkelse blant deltakere i videregående opplæring i regi av studieforbund

De to sistnevnte delundersøkelsene er behandlet i egne rapporter.

Hensikten med denne rapporten var å se nærmere på sammenhengen mellom søkning, realkompetansevurdering og opplæringstilbud, og også å gi en oversikt over forholdet mellom søkning og ventelister. Data om deltakertall, ventelister og antall realkompetansevurderte er innhentet fra spørreskjema til alle fylkeskommunene.

Statistikkgrunlaget

Den offisielle statistikken over voksne er basert på materiale innhentet fra fylkeskommunene. Det er usikkerhet og mangler knyttet både til hvilke data som registreres om voksne søkere/deltakere, og til selve systemene for registrering og rapportering. Problemer

omkring statistikk har gitt grunnlag for misoppfatninger og derved feil fokus på hvordan fylkeskommunene håndterer sitt ansvar for voksne. Foreliggende statistikkmateriale fra Statistisk sentralbyrå er dårlig egnet til å dokumentere hvorvidt Kompetansereformens intensjoner for voksnes opplæringsrett følges godt nok opp. Prosjektet har bidratt med kunnskap inn i Statistisk sentralbyrås arbeidsgruppe for å utvikle nye kravspesifikasjoner for fylkeskommunenes rapportering om voksne i videregående opplæring.

Våre data viser at hovedtyngden av voksne får opptak til videregående opplæring via den såkalte voksenopplæringsveien. Da disse voksne ikke blir registrert i den generelle søkerstatistikken, sier søker-tallene lite om voksnes reelle deltakelse i opplæringen. En ensidig fokusering på søkerstatistikk og opptak knyttet til den gir derfor et feilaktig bilde av situasjonen for voksne.

Vårt materiale bekrefter at rapporteringssystemene ikke er godt nok utviklet til å kunne gi et differensiert bilde av voksne som går i tilrettelagt og avkortet opplæringsløp. Det gjelder blant annet behovet for restopplæring på bakgrunn av gjennomført realkompetansevurdering, og det gjelder hvor i opplæringsløpet de voksne befinner seg.

Denne delundersøkelsen understreker den utfordring det er å få til et bedre statistikkgrunnlag som kan gi en helhetlig og korrekt informasjon som omfatter alle voksne. Dette er nødvendig også for å dekke statistikkbehovet for styrings- og planleggingsformål i fylkeskommunene.

Realkompetansevurdering

Materiale fra spørreskjemaet til fylkeskommunene og undersøkelsen til eksamenskandidater våren 2003, bekrefter at realkompetansevurderingen håndteres svært forskjellig. Dette gjenspeiles også i fylkenes rapportering om antallet realkompetansevurderinger. Rapportert volum gir derfor ikke grunnlag for å trekke vidtrekkende konklusjoner om fylkeskommunenes ulike innsats.

Av det totale antallet på 10 549 som fylkeskommunene oppgir har blitt realkompetansevurdert, er det hele 80 % som er blitt vurdert i yrkesfagene, mens bare 20 % av vurderingene er gjort i allmenne fag. Fordelingen av antallet som er realkompetansevurdert i yrkesfag kontra allmenne fag kan tyde på at fylkeskommunene gjennomgående har mindre oppmerksomhet mot å foreta realkompetansevurdering inn imot allmenne fag enn yrkesfag. Mange oppgir at de ikke ser noen hensikt, fordi universitets- og høyskolesystemet anvender poengberegning som konkurransegrunnlag i adgangsbegrensede fag.

Samlet forteller disse dataene at antallet som er realkompetansevurdert, er relativt lavt i forhold til antallet som går i opplæring. Det er også lavt, selv om vi bare ser det opp mot de som deltar i tilbud innenfor voksenopplæringsveien. Det er imidlertid uforholdsmessig mange som går i allmenne fag som ikke blir realkompetansevurdert. Vårt materiale tilsier at det ligger betydelige utfordringer i en mer konsekvent bruk av realkompetansevurdering som grunnlag for tilpasset opplæring, både for allmenne fag og for yrkesfag, men at hovedutfordringen er å få en klarere strategi vis-à-vis universitets- og høyskolesektoren.

Deltakelse

Fylkeskommunenes rapporter høsten 2003 viser at det totalt er 21 181 deltakere med voksenrett i fylkeskommunale tilbud. Dette tallet er helt i samsvar med det volumet som er angitt i Tilstandsrapport for utdanningssektoren 2002 (Læringssenteret, 2003), som omfatter alle deltakere uavhengig av rettigheter. Det er store variasjoner i deltakertallet mellom fylkeskommunene, uten at disse variasjonene synes å kunne relateres til befolkningstetthet og utdanningsnivå i fylket.

Fylkeskommunene har valgt forskjellig modell for organisering av voksnes læring, men vårt tallmateriale

indikerer at voksne i overveiende grad gis opplærings-tilbud som er tilrettelagt for voksne. Hele 76 % rapporteres å delta i tiltak etter den såkalte voksenopplæringsveien, mens 16 % gis opplæring i ordinær klasse og de resterende 8 % er rapportert som deltakere i tilbud kjøpt fra andre tilbydere. Også for de to siste gruppene tilpasses opplegget voksne på ulike måter.

Når det gjelder fordelingen mellom kvinner og menn, viser våre data at den er ca. 70/30. Dette bekrefter tidligere undersøkelser og statistikk: Kvinner deltar i større grad i opplæringsløp enn menn.

Vårt materiale viser at omfanget av voksne i videregående opplæring har holdt seg stabilt, og at nedgangen i tallene ser ut til å ha stagnert. Det at voksne stort sett gis opplæring etter voksenopplæringsveien, sier ikke nødvendigvis i hvilken grad tilbudet er individuelt tilpasset eller ikke. Valg av organiseringsmodell synes i mindre grad å påvirke omfanget av opplæringstilbudet og graden av differensiering.

Ventelister

16 av fylkeskommunene opplyser at de har rullerende eller kontinuerlig opptak gjennom hele året, ofte i tillegg til én eller to faste søknadsfrister. Den offisielle statistikken, basert på at SSB bruker 1. oktober som «telletidspunkt» for statistikkinnhenting, vil lett gi et feil bilde av situasjonen i forhold til fylkeskommunenes fleksible inntakspraksis for voksne.

Fylkeskommunenes fleksibilitet i inntak bidrar til at ventetiden fra søknad sendes til tilbudet gis, kan kortes ned. Den «normale» ventetiden for en voksen som søker seg til videregående opplæring opplyses å være fra null til seks måneder. Maksimal ventetid er i de fleste fylkeskommunene ca. ett år og knyttes ofte til opplæringsønsker i «smale/sjeldne fag» med få søkere.

Våre data viser at det på landsbasis var 1 424 voksne rettighetssøkere som ventet på et opplæringstilbud. Flere fylkeskommuner oppgir at de ikke opererer med ventelister så lenge de greier å møte etterspørselen innen rimelig tid. Intervjuene gir imidlertid grunn til å stille spørsmål ved om enkelte fylkeskommuner er tilstrekkelig oppmerksomme på ventelisteproblematikken, og ved at de ikke ser behov for å synliggjøre tallene. Vi ser ikke bort fra at enkelte mener at lange ventelister kan oppfattes som uttrykk for at fylkeskommunen ikke arbeider godt nok med voksnes opplæringsrett.

Generelt ser det ut til at ventelisteproblematikken ikke er så omfattende som vi hadde grunn til å frykte. Vi setter likevel spørsmålstegn ved at omtrent halvparten av fylkeskommunene sier at de ikke opererer med ventelister. Arbeidet med å korte ned på ventelistene bør ha prioritet, blant annet med tilrettelegging av fleksible tilbud og samarbeid over fylkesgrensene. Det bør også innføres en ventelistegaranti for voksne.

I videregående som voksen

Hovedfokus og metode

Hovedtemaet for denne rapporten er å se på om de voksne får det opplæringstilbudet de ønsker seg, og i hvilken grad de er fornøyd med opplæringsløpet og tilretteleggingen. Vi har også sett på behovet for tilpasset undervisning i forhold til lese- og skriveproblemer, og på hvordan den praktiske opplæringssituasjonen tar hensyn til dette.

I en egen minirapport har vi sett på tilsvarende spørsmål når det gjelder voksne som deltar i videregående opplæring i regi av studieforbund. Data til den delundersøkelsen ble hentet inn høsten 2003 gjennom et spørreskjema til studieforbund som arrangerer slik opplæring.

Utvalget for undersøkelsen er voksne oppmeldt til eksamen våren 2003. Fordelingen mellom kvinner og menn er 70/30, og deltakelsen på allmenne fag kontra yrkesfag ligger på 60/40. Hovedtyngden av deltakerne er mellom 26 og 46 år.

Motivasjon og ambisjoner

Initiativet til å begynne med videregående opplæring ser i stor grad ut til å være egenmotivert, men mange har også fått oppmuntring og støtte fra sine nære omgivelser. De fleste deltakerne svarte at de hadde skaffet

seg informasjon om voksnes rettigheter og opplæringstilbud ved å ta kontakt med videregående skoler/ressurssenter. I tillegg er Aetat nevnt som informasjonskilde av mange, noe som er i tråd med tidligere funn.

87 % av deltakerne oppgir at de sikter mot studiekompetanse, fag-/svennebrev eller annen treårig yrkeskompetanse. Dette tyder på at videregående opplæring ikke er en tilfeldig aktivitet, men for mange et bevisst valg i forhold til ny eller videre karriere.

Når det gjelder deltakerne i studieforbund, fant vi at det var overraskende mange av disse deltakerne som har høg utdanning. At nesten 10 % har høgere utdanning og 25 % videregående kurs II, tyder på at de enten benytter anledningen til å forbedre karakterer eller gjøre omvalg på enkelte fag. 60 % av disse deltakerne svarer at de deltar i opplæringen ut ifra egen utvikling og interesse, men det er også mange som peker på at det er viktig for jobben, eller at det er for å fullføre videregående utdanning.

Arbeid og opplæring

Bare 15 % av de voksne eksamenskandidatene oppgir at de har videregående opplæring som hovedaktivitet. Seks av ti sier at de anser heltids- eller deltidsarbeid som sin primære aktivitet våren 2003, noe som tilsier

at deres identitet er sterkt knyttet til arbeidsmarkedet. Dette samsvarer godt med at kandidatene oppgir egen og/eller ektefelles inntekt som den viktigste kilden til finansiering av livsopphold under opplæringen. Inntrykket forsterkes ved at bare et fåtall svarer at de tar opp studielån for å delta i videregående opplæring.

De yrkesaktive har færre undervisningstimer og har planlagt å bruke kortere tid for å nå sitt opplæringsmål enn de som har opplæring som hovedaktivitet. En mulig forklaring kan ligge i at jo eldre man er, jo mer livs- og arbeidserfaring kan det legges i realkompetansevurderingen. En annen mulig forklaring er at de som er yrkesaktive, i stor grad må ta opplæring på ettermiddag/kveld, noe som stiller større krav til et avkortet og komprimert opplæringsløp.

Realkompetansevurdering

34 % av eksamenskandidatene var sikre på at de har fått en realkompetansevurdering. Et stort flertall av disse (82 %) oppgir å ha sendt inn vitnemål og attester, og ca. 1/3 sier at de har vært inne til intervju/samtale. De som har fått en vurdering av sin realkompetanse, ser ut til å være godt fornøyde med vurderingen. Også dette materialet viser at en overvekt av realkompetansevurderingene gjelder yrkesfag.

10 % av våre respondenter oppgav at de ikke vet om de har fått en slik vurdering, mens 56 % svarte at de ikke er realkompetansevurdert. Det at 10 % ikke vet om de er realkompetansevurdert, kan ha sammenheng med at noen fylkeskommuner i hovedsak foretar vurdering av innsendte papirer, og at dette ikke nødvendigvis oppfattes som en realkompetansevurdering av kandidaten. Disse svarene om egne erfaringer er interessante også sett i lys av at hele 75 % av kandidatene gir uttrykk for at de vet at voksne har rett til realkompetansevurdering.

Rundt halvparten av deltakerne i studieforbund oppgir at de kjenner til ordningen med realkompetansevurdering. I forhold til svarene fra eksamenskandidatene er det noen færre av deltakerne i studieforbund (ca. 20 %) som svarte at de selv er realkompetansevurdert.

Individuelt tilpasset opplæring

Vi fant relativt store variasjoner når det gjelder undervisningstidspunkt, antall timer pr. uke og fordeling mellom undervisning og selvstudium. Halvparten oppgir at de hadde færre enn ti timer undervisning pr. uke, og at den stort sett foregikk på ettermiddags-/kveldstid eller på dagtid. Det var like stor andel som oppgav at opplæringen hovedsakelig besto av undervisning, selvstendig arbeid eller en kombinasjon av disse arbeidsformene. Kandidatene

svarte gjennomgående positivt på spørsmål om i hvilken grad opplæringstilbudet var tilpasset deres behov. To av tre respondenter mente at både faglig nivå, undervisningstidspunkt og undervisningssted var tilpasset deres behov, mens det var vel halvparten som gav uttrykk for at tempoet i undervisningen var tilpasset deres behov.

Når det gjelder studieforbundsdeltagere, oppgav over halvparten av deltakerne at de valgte å ta opplæringen i regi av studieforbund fordi tilbudet fra studieforbund tar hensyn til voksnes behov med hensyn til faglig opplegg og tempo, og videre at tidspunktet og stedet passer deres situasjon. Vi ser altså ikke betydelige avvik i forhold til hva eksamenskandidatene framholdt som positivt. Det er likevel noe overraskende at det voksenpedagogiske idégrunnlaget som framheves av studieforbundene selv, ikke er like tydelig for deltakerne.

En av fem av eksamenskandidatene oppgir at de har en eller annen form for lese- og skrivevansker. Av disse fortalte 40 % at de er blitt testet for slike problemer. Bare 16 % oppgav at de hadde fått undervisning tilpasset sine lese- og skriveproblemer, mens 27 % oppgav at de har fått tilrettelagt eksamen på bakgrunn av disse vanskene.

Denne undersøkelsen blant eksamenskandidatene bekrefter at forholdet mellom realkompetansevurdering og tilpasset opplæring håndteres svært ulikt av fylkeskommunene. Antall realkompetansevurderte i forhold til antall som er i opplæring er fortsatt noe i underkant av det man kunne forvente. Det er spesielt urovekkende at når over 60 % av kandidatene faktisk er i jobb, så synes ikke denne erfaringen å ha blitt vurdert og verdsatt med tanke på tilrettelagte opplæringsløp. Vi ser også at det ikke nødvendigvis er slik at kartlegging og testing for lese- og skriveproblemer blir fulgt opp med tilpasset opplæring. Ifølge deltakernes oppfatning av det opplæringstilbudet de får i regi av studeiforbundene, atskiller dette opplæringstilbudet seg ikke spesielt fra tilbud som gis gjennom videregående skoler.

Intensjoner og realiteter

Hovedfokus og metode

Informantintervjuene med utdanningsadministrasjonen i samtlige fylkeskommuner ligger til grunn for vår fjerde hovedrapport. Hensikten med intervjuene var å danne oss et helhetlig bilde av hvordan fylkeskommunene praktisk og holdningsmessig håndterer sitt ansvar med å innfri voksnes rett til videregående opplæring og realkompetansevurdering. Vi hadde fokus på opplæringsbehov, informasjon, motivasjon og samarbeidspartnere. Hovedfokus har imidlertid vært på sammenhengen mellom realkompetansevurdering og opplæring, sett i forhold til tilgjengelighet og tilrettelegging.

Utdanning som innsatsfaktor

Fylkeskommunene har jevnt over en positiv holdning til Kompetansereformen og til de voksne som utdanningsgruppe. Bevissthet om at reformen både har et individperspektiv og en samfunnsmessig hensikt, synes å være erkjent av de fleste. Blant annet framhevet mange fylkeskommuner at kompetanseheving for voksne er viktig for verdiskapingen og for den regionale utvikling. Likevel var det flere som understreket at i situasjoner der de måtte velge mellom voksne og unge, valgte de å prioritere unge. Det var også flere som sa at de,

hovedsakelig begrunnet i fylkets ressursituasjon, ikke lenger gir gratis tilbud til alle voksne som ønsker opplæring. Dataene forteller også at antallet som blir realkompetansevurdert, er vesentlig lavere enn antallet som går i opplæring. Disse forholdene kan tyde på at det er et visst manglende samsvar mellom de positive holdningene som uttrykkes, og det som skjer i praksis.

Vi fant to trender som synes å prege fylkeskommunenes arbeid med å gi opplæringstilbud for voksne. Den ene trenden har konsekvenser for om tilnærmingen primært har fokus på å finne fleksible løsninger for den enkelte og derved kompetanseheving som en investering for regional utvikling. Den andre trenden representeres av de som er mer regelorienterte, og anvender lov og forskrifter med sikte på prioriteringer og avgrensninger.

Opplæringsbehov, motivasjon og samarbeid

Intervjuene viser at kunnskapen om antallet voksne som har et opplæringsbehov, er relativt tilfeldig og dårlig dokumentert. Fylkeskommunene har derfor et usikkert grunnlag for å dimensjonere opplæringstilbudet for voksne. For å kunne vurdere om målsettingen med Kompetansereformen er nådd, mener vi at det er nødvendig å få fram realistiske og

tillitvekkende størrelser om voksnes opplæringsbehov. Dette arbeidet bør trolig utføres av andre enn fylkeskommunene selv, både for å ha troverdighet og i forhold til en ressursvurdering.

De fleste fylkeskommunene bruker relativt tradisjonelle metoder og kanaler i sin informasjon, uten å kunne vise til målbare resultater fra ulike typer informasjonsinnsats. Det synes derfor nødvendig å foreta en gjennomgang av hva som må til for å nå bedre ut til ulike målgrupper, både med hensyn til hvilken form informasjonen skal ha, og hvilke kanaler som er tjenlige.

Mange fylkeskommuner sier at det er spesielt vanskelig å nå voksne utenfor arbeidslivet, hjemmeværende og fremmedspråklige. De har tro på at konkrete innspill overfor disse gruppene i deres naturlige nærmiljø er effektivt, men i praksis skjer dette i relativt liten grad.

Det er et stort forbedringspotensial når det gjelder å nå ut med informasjon til og drive motivasjon rettet mot de som trenger det mest. Mye tyder på at det kan være mye å vinne på et tettere samarbeid med arbeidslivet spesielt, og også offentlige etater og studieforbund.

Realkompetansevurdering – intensjon og praksis

Informantintervjuene bekrefter at fylkeskommunenes organisering av realkompetansearbeidet er svært ulik, både med hensyn til struktur og ansvarsfordeling. Ytterpunktene går fra organisering med én fylkeskommunal sentral, til å anvende ressurscenter ved 22 skoler i samme fylke. Det er også stort spenn i hvordan fylkeskommunene vurderer sin egen rolle og sitt ansvar. Vårt materiale er ikke entydig, slik at vi kan si at den ene løsningen bør anbefales framfor den andre. Når vi legger til grunn at likebehandling er av stor betydning for den enkelte voksne, mener vi likevel at det bør tilstrebes en mer enhetlig struktur og klarere ansvars- og arbeidsdeling i fylkeskommunene. De store forskjellene mellom fylkeskommunenes måte å organisere og tolke sitt ansvar på stiller uforholdsmessig store krav til både verktøy og definisjon av mål, resultater og oppdatering av kunnskap.

Også når det gjelder prosedyrene for realkompetansearbeidet, fant vi betydelige variasjoner. Det er derfor vanskelig å sette opp én modell som viser hvordan fylkeskommunene håndterer ulike ledd i arbeidet med realkompetanse. Noen av hovedtrekkene vil vi oppsummere slik:

- Alle fylkeskommunene anvender en kombinasjon av vurderingsmetoder, med både skriftlig dokumentasjon og samtale/intervju. Forskjellene synes størst ved hvor omfattende prosedyren med intervju/samtale i

verdsettingsdelen er, og vektleggingen på veiledning/rådgivning. Dette gir seg også utslag i ulik definisjon av hva realkompetansevurdering innebærer, noe som igjen påvirker fylkeskommunenes rapportering av antall vurderte.

- Forståelsen av likeverdighet er en viktig forutsetning når realkompetanse skal veksles inn til formell kompetanse. Utfordringene synes i stor grad å ligge i hvordan fagpersonene som foretar realkompetansevurderingen, forholder seg til likeverdig kompetanse i betydningen «være på samme nivå som».
- Flere fylkeskommuner er opptatt av problematikken omkring karakterer versus bestått/ikke bestått (godkjent/ikke godkjent) i forhold til inntak til høgre utdanning. De gir uttrykk for at de ikke ser noen hensikt med å vurdere realkompetansen i allmenne fag fordi universitets- og høgskolesystemet har en lite fleksibel opptaksordning. Deres opptak skjer på grunnlag av poengberegning. Dette fører en kandidat som er realkompetansevurdert, nederst på prioriteringslisten ved opptak, og gir i mange tilfeller ikke opptak til lukkede fag. Vox mener derfor at ansvarlige myndigheter må ta tak i denne utfordringen.

Yrkesprøving var ikke innarbeidet som en del av realkompetansearbeidet i alle fylkeskommunene på det tidspunktet våre samtaler ble gjennomført. Godt over halvparten hadde gjennomført prøver, men i så lite omfang at de fleste hadde et relativt smalt erfaringsgrunnlag. Flesteparten gav imidlertid uttrykk for at de så muligheter ved yrkesprøving for å kunne vurdere om en person som mangler dokumentasjon på tidligere utdanning og arbeidserfaring, har reell kompetanse for et yrke. Flere hadde utprøvningsprosjekter rettet mot fremmedspråklige. Enkelte ga imidlertid uttrykk for at de ikke ville starte med yrkesprøving i særlig stort omfang fordi de betraktet ordningen som for omfattende og ressurskrevende, med hensyn til både tid og penger.

Opplæringstilbudet

Vårt materiale fra fylkeskommunene bekrefter tidligere antagelser, både at rettighetsspørsmålet håndteres ulikt, og at sammenhengen mellom godkjent realkompetanse og opplæringstilbudet vektlegges forskjellig. De mest framtrekkende trekkene omfatter følgende områder:

- Det er gjennomgående rettighetslevene som utløser ressursene og er bestemmende for oppretting av tilbudet.
- Et fåtall fylkeskommuner anvender anbudsprinsippet og har utviklet kriterier for anbudsutlysning og verktøy

for utvelgelsesprosessen av opplæringstilbydere. Disse fylkeskommunene mener at konkurranseutsetting virker skjerpene på arrangørene og bidrar til å sikre kvaliteten på tilbudet. Enkelte av dem melder imidlertid at de i dag likevel ikke gjør bruk av anbudsprinsippet fordi det går bort for mye tid og ressurser til administrering.

- Fylkeskommunene har utviklet ulike løsninger for hvordan godkjent realkompetanse skal få betydning for et avkortet og tilpasset opplæringstilbud. Flere framholder at det er ressurskrevende å tenke individuell tilpassing når det gjelder planlegging, skreddersøm og vurdering. Det stiller også store utfordringer til logistikken og gir mindre forutsigbarhet i planleggingen.

- Mange rapporterer at de har en liberal praksis overfor voksne som selv ønsker mer opplæring enn realkompetansevurderingen skulle tilsi. Dette kan ha sammenheng med en vurdering av at likeverdighet ikke blir akseptert fullt ut, verken av de voksne selv eller av utdanningssystemet. Vi er bekymret for at en slik praksis kan føre til at færre får tilbud, og spesielt de som trenger det mest. En slik ordning synes dessuten økonomisk lite gunstig.

- De fleste fylkeskommunene utøver stor grad av fleksibilitet i anvendelse av opplæringsformer og metoder i sine opplæringstilbud. Løsningene knyttes til en grenseoverskridende modul- og fagtenkning, og til samarbeid mellom skoler. Det er imidlertid overraskende mange som uttrykker at de ikke er fornøilte med nettbaserte opplæringstilbud. Tilrettelegging av tilbud med henblikk på tid og sted for å kunne kombinere arbeid og opplæring, synes godt ivarettatt.

- Mange voksne oppgir at de har betydelige lese- og skriveproblemer. En del fylkeskommuner har etablert systemer for å avdekke slike vansker, og noen har også utviklet tiltak for å følge opp voksne med lese- og skriveproblemer. Det er likevel mye som tyder på at innsatsen overfor denne problematikken i praksis er relativt tilfeldig, og det tyder på at det fortsatt er en lang vei å gå før innsatsen for voksne med lese- og skrivevansker er en selvfølgelig og integrert del av opplæringstilbudet de får.

Grunnskoleopplæring for voksne

Hovedfokus og metode

Rapporten om grunnskoleopplæring for voksne baserer seg på data innhentet gjennom et elektronisk spørreskjema sendt til samtlige kommuner våren 2004, og dessuten informantintervjuer og data fra Grunnskolens Informasjonssystem (GSI). I utgangspunktet ønsket vi å innhente data fra et utvalg på rundt 10 % av landets kommuner. Når vi med det elektroniske spørreskjemaet til samtlige kommuner fikk inn 112 besvarte skjema, vurderer vi materialet som meget tilfredsstillende.

Behov, informasjon og økonomi

Det har helt siden lovendringen ble vedtatt, vært vanskelig å framskaffe eksakte tall over behovet for grunnskoleopplæring for voksne. Et viktig kompliserende forhold ligger i at retten ikke er knyttet til tidligere utdanningsnivå, og at det derfor er nødvendig å foreta en vurdering av den enkeltes behov for opplæring. Bare et fåtall av kommunene har svart at de har foretatt slike behovsundersøkelser. Mange mener at arbeidet med å få fram kunnskap om behovet gir for stor usikkerhet i forhold til den ressursinnsats som må legges ned i en slik jobb. Dette har vi forståelse for, men etter vår vurdering burde det være nyttig for kommunene å ha et bilde av potensialet som grunnlag for å planlegge virksomheten bedre.

Når det gjelder informasjon om retten, fant vi at også kommunene bruker relativt tradisjonelle metoder i form av brosjyrer og annonser. Om lag 20 % av kommunene sier dessuten at de ikke har drevet informasjon om retten til grunnskoleopplæring for voksne, noe de forklarer med den vanskelige økonomiske situasjonen og en antakelse om at behovet ikke er til stede.

Flere kommuner opplever det som et problem at det er få deltakere, og at disse bor spredt. Derfor anser mange mindre kommuner det for nødvendig å samarbeide over kommunegrensene for i det hele tatt å kunne tilby grunnskoleopplæring for voksne.

Videre er det mange kommuner som peker på at manglende statlige midler er en viktig hindring for å kunne utøve ansvaret for voksnes utvidede rett til grunnskoleopplæring. Enkelte har faktisk gått så langt at de har fattet vedtak om ikke å forholde seg til loven, så lenge staten ikke har bevilget friske midler. Vårt materiale tyder også på at det økonomiske perspektivet har hatt så stor oppmerksomhet at enkelte kommuner heller ikke har brukt mye energi på å vurdere intensjonene og mulighetene som ligger i retten. Uttalelser i vårt materiale indikerer at noen kommuner bevisst har «oversett» at retten har aktualitet for egen kommune.

Organisering og samarbeid

I overkant av 60 % av kommunene har utarbeidet en plan for voksenopplæringen, og flere viser til at denne er utarbeidet i samarbeid med andre kommuner eller også studieforbund.

Om lag halvparten av kommunene sier at de organiserer grunnskoleopplæringen for voksne gjennom egne voksenopplæringscenter, mens et lite flertall opplyser at de har samlokalisert opplæringen for etniske nordmenn og minoritetsspråklige.

Betydningen av samarbeid blir framhevet av de fleste kommunene. Det gjelder både tverretattlig samarbeid, interkommunalt samarbeid og samarbeid mellom skoleslag (grunnskole og videregående skole).

Mange viser til at samarbeid spesielt med flyktningmottak, men også Aetat og trygdekontor, gir mulighet for å komme i direkte dialog med målgruppen. Det er imidlertid overraskende få kommuner som har samarbeid med det lokale næringslivet. Vår antakelse om at mange voksne har ulike lærevansker som kan være en hindring i deres yrkesutøvelse, skulle tilsi at det er mange voksne i arbeid som mangler grunnskoleopplæring.

Vårt materiale bekrefter at det er etablert et betydelig samarbeid over kommunegrensene. Det administrative ansvaret er da ofte lagt til en av de samarbeidende kommunene. Dette gir imidlertid praktiske utfordringer når det gjelder registrering og overføring av penger. Mer problematisk er det at en slik ordning ofte tar bort den politiske oppmerksomheten omkring voksne i grunnskoleopplæringen og usynliggjør målgruppen.

Vi fant også at flere kommuner har fokus på betydningen av et helhetlig opplæringsløp for voksne, noe som innebærer et tettere samarbeid mellom grunnskole og videregående opplæring. Det blir pekt på at byråkratiske regler og ressursproblemer ikke må være en hindring for voksnes tilgang til rådgivning og effektiv opplæring.

Inntak og tilpasset opplæring

Storparten av kommunene (90 %) sier at de tar inn søkere kontinuerlig. En fleksibel praktisering av inntaksrutiner er med på å redusere ventetiden fra søknadstidspunkt til oppstart.

Godt over halvparten av kommunene svarer at de gjennomfører en samtale for å avdekke søkerens behov for opplæring. Sett i forhold til at grunnskoleretten ikke er knyttet til tidligere utdanning, er dette i underkant av hva vi hadde forventet. For oss synes en kartleggingssamtale å være nødvendig for å kunne ta stilling til hva kandidaten trenger av opplæring.

De fleste kommunene svarer at de gjennomfører opplæringen på dagtid eller som en kombinasjon av dag- og kveldstid. Det er imidlertid flere minoritetsspråklige som går i tilbud både på dag- og kveldstid, mens det er flere etnisk norske som tar opplæring om kvelden. Når det gjelder undervisningsform, synes kommunene

å arbeide relativt tradisjonelt med klasse- eller gruppeundervisning. Det er likevel mange som sier at de legger vekt på individuell oppfølging av lærer. Ikke uventet er det få kommuner som oppgir at de gjør bruk av nettbasert undervisning. Dette har trolig sammenheng med at flere i denne gruppen voksne antas å mangle basiskunnskapene for å bruke informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT).

Et flertall av kommunene svarer at de foretar testing for lese- og skrivevansker, mens færre tester for matematikkvansker. De aller fleste kommunene opplyser imidlertid at de tilpasser opplæringen for voksne med spesielle lærevansker.

Deltakelse

Totalt antall voksne som deltok i grunnskoleopplæring var pr. 1. oktober 2003 vel 4 200. Av disse var om lag 56 % minoritetsspråklige. Tilsvarende GSI-tall for skoleåret 2004–2005 viser en svak økning i det samlede deltakertallet, men slik at andelen minoritetsspråklige nå utgjør 62 % av totalen. Det er vanskelig å foreta direkte sammenligninger med situasjonen før lovendringen trådte i kraft i og med at målgruppen er utvidet, men også fordi vi mangler sikre data for perioden 1998–2001. Det tyder likevel på at det har vært en viss økning i deltakelsen, men at omfanget fortsatt er ganske beskjedent i forhold til potensialet.

Ifølge kommunenes opplysninger tar den etnisk norske gjennomsnittsdeltakeren i stor grad bare ett fag av gangen, mens færre kommuner oppgir at denne gruppen tar to eller flere fag. Når det gjelder minoritetsspråklige, opplyser kommunene at de i gjennomsnitt tar flere fag samtidig og i mye større grad alle fem fagene som er påkrevd.

Enkelte kommuner gir uttrykk for at det er for stor arbeidsbelastning å gjennomføre grunnskoleopplæring samtidig med heltids- eller deltids jobb. Til forskjell fra opplysninger deltakerne ga i Grunnskoleprosjektet⁸ om at ca. 60 % var i arbeid, er det et fåtall av kommunene i vårt utvalg som oppgir at deltakerne kombinerer opplæringen med arbeid. Dette kan skyldes at opplæringsansvarlige ikke kjenner deltakerne tilstrekkelig til å kunne gi sikre opplysninger om deres yrkesstatus.

Prosjektgruppen mener det er en alvorlig situasjon at voksnes lovfestede rett til grunnskoleopplæring ikke blir fulgt opp av alle kommunene. At så mange kommuner peker på manglende økonomisk oppfølging som viktigste årsak til at de ikke har gjort noe på dette området, må tas på alvor og følges opp av de overordnede myndighetene. Vi mener også at det er nødvendig å stimulere til en ytterligere utvikling og forbedring av ulike samarbeidsrelasjoner for å kunne gi voksne den opplæring de har krav på, blant annet inn mot arbeidslivet.

Anbefalinger

Det er et klart ansvar for fylkeskommunen å sørge for at voksne får opplæringstilbud basert på realkompetansevurdering og et tilrettelagt læringsmiljø. Kommunene har tilsvarende ansvar for at voksnes rett til grunnskoleopplæring blir oppfylt.

Data vi har innhentet både på deltakernivå og organisasjonsnivå i «Kunnskapsgrunnlaget», viser at det er store forskjeller i hvordan kommunene og fylkeskommunene håndterer sitt ansvar overfor voksne. Det ser ut til å være et gjennomgående problem at målgruppen er lite homogen og vanskelig å identifisere, noe som gir betydelige utfordringer ved å nå ut til de som omfattes av retten og til å dimensjonere opplæringsbehovet.

Når det gjelder tilretteleggingen og gjennomføringen av opplæringstilbudet for voksne, er det også et stort forbedringspotensial både i grunnskoleopplæringen og videregående opplæring, både med hensyn til organisering av opplæringen, valg av opplæringsformer og metoder, og videre i tilrettelegging ut fra spesielle behov. Fylkeskommunene har en positiv holdning til realkompetansevurdering. Det synes imidlertid som om det er et visst manglende samsvar mellom de positive holdningene og det som skjer i praksis. Her gjenstår det fortsatt store oppgaver, og vi vil peke på noen av disse utfordringene.

- Informasjon om voksnes rett til grunnskole og videregående opplæring og realkompetansevurdering må målrettes bedre mot de som trenger det mest. Det gjelder både hvilken form informasjonen skal ha, og hvilke kanaler som er tjenlige. Bruk av mer utradisjonelle kanaler og flere samarbeidstiltak, ikke minst i forhold til Aetat, bør vurderes.
- Det er nødvendig å få et bedre statistikkgrunnlag som gir en helhetlig og korrekt informasjon som omfatter alle voksne, spesielt de som går i tilrettelagte og avkortede opplæringsløp. Pålitelig statistikk er også viktig for å dekke dokumentasjonsbehovet for styrings- og planleggingsformål. Dette er i hovedsak et ansvar for Statistisk sentralbyrå og fylkeskommunene, i samarbeid med Utdanningsdirektoratet.
- Antallet som er realkompetansevurdert, er relativt lavt i forhold til antallet som går i opplæring. Dette kan ses som uttrykk for at intensjonen om å kunne god-

skrive realkompetanse i den hensikt å gi voksne et avkortet opplæringsløp, ikke har nødvendig oppmerksomhet. For mange fylkeskommuner betrakter realkompetansevurdering som en ren utgiftspost, og det ligger derfor en betydelig utfordring i en mer konsekvent bruk av og forståelse for realkompetansevurdering som grunnlag for tilpasset opplæring.

- Flere fylkeskommuner er opptatt av problematikken omkring karakterer versus bestått/ikke bestått i studiekompetansefag fordi høgskolesystemet tar inn studenter på grunnlag av studiepoeng. Mange sier at de derfor ikke ser noen hensikt ved å vurdere deltakernes realkompetanse i allmenne fag. Dette krever en klarere strategi vis-à-vis universitets- og høgskolesektoren fra overordnet myndighet.
- Det opereres med ventelister både for å bli realkompetansevurdert og for å få opplæringstilbud. Selv om venteliste-problematikken ikke synes å ha så stort omfang som tidligere antatt, bør arbeidet med å korte ned på ventelistene ha prioritet, spesielt for små fag med få deltakere. Det gjelder blant annet tilrettelegging av fleksible tilbud og samarbeid over fylkesgrensene.
- Flere fylkeskommuner framholder at det å tilrettelegge individuelt tilpassede opplæringstilbud basert på godkjent realkompetanse er både ressurskrevende og gir mindre forutsigbarhet i planleggingen. Mange har derfor en liberal praksis med å gi voksne mer opplæring enn resultatet av realkompetansevurderingen skulle tilsi. Dette kan også ha sammenheng med ulik vurdering av hva som aksepteres og forstås som likeverdig kompetanse. Foruten at en slik praksis svekker tilliten til realkompetanseordningen, kan den føre til at færre får tilbud, og spesielt de som trenger det mest. Ordningen synes dessuten økonomisk lite gunstig. Etter vår vurdering er det nødvendig at fylkeskommunene strammer inn og sørger for at intensjonene med realkompetanseordningen er nedfelt hos fagkonsulenter som foretar vurderingen. De må dessuten ha større fokus på at resultatet av en realkompetansevurdering skal komme til uttrykk i opplæringstilbudet.
- Fylkeskommunene håndterer realkompetansearbeidet og tilrettelegging av opplæringstilbudet for voksne svært

ulikt. Ulik praksis kan ses som et uttrykk for fleksibilitet og mangfold, men stiller også store utfordringer til kvalitetssikring og utvikling av sentrale indikatorer for å vurdere resultatene. For å gi identitet til en nasjonal ordning med å veksle inn realkompetanse i formell kompetanse som gir uttelling i et tilpasset og avkortet opplæringsløp, er det behov for en mer enhetlig struktur og konsekvent løsningsorientering.

- Likebehandling er av stor betydning for den enkelte voksne. Ulik praksis kan lett føre til at voksne får ulik behandling avhengig av hvor de bor. Fylkeskommunene må derfor sørge for større grad av samordning basert på erfaringsutveksling om løsninger som sikrer at voksne behandles likt med hensyn til å få vurdert sin realkompetanse og få et avkortet og tilpasset opplæringstilbud.
- Innsatsen i lese- og skriveproblematikken synes å være relativt tilfeldig. Dette ser vi som et uttrykk for at det fortsatt er en lang vei å gå før en tilrettelegging for voksne med lese- og skrivevansker er en selvfølgelig og integrert del av opplæringstilbudet de får, både på grunnskolenivå og i videregående opplæring.
- Det er en alvorlig situasjon at voksnes lovfestede rett til grunnskoleopplæring ikke blir fulgt opp av alle kommunene. At så mange kommuner peker på manglende økonomiske rammebetingelser som viktigste årsak til at de ikke har gjort noe på dette området, må tas på alvor og følges opp av overordnede myndigheter.
- Interkommunalt samarbeid vil i mange tilfeller være avgjørende for om voksne gis muligheter til opplæring på grunnskolenivå, spesielt i mindre kommuner med små ressurser og få potensielle deltakere. Vi anbefaler at kommunene stimuleres til ytterligere samarbeid om å tilrettelegge grunnskoleopplæring for voksne.
- Både innenfor grunnskolen og videregående opplæring er det nødvendig å stimulere til en utvikling og forbedring av ulike samarbeidsrelasjoner for å kunne gi voksne en grunnopplæring de har krav på. Det er mye som tyder på at verken kommuner eller fylkeskommuner selv har nettverk og ressurser å

sette inn for å nå ut til mangfoldet av voksne som har rett til opplæring. Samarbeidet med miljøer som har tett kontakt med voksne som ikke oppsøker opplæringsmiljøer på eget initiativ, bør derfor utvikles med tanke på både motivasjon, informasjon og tilrettelegging og gjennomføring av opplæringstilbud. På hvert av disse områdene vil det være hensiktsmessig at fylkeskommunene etablerer et tettere og mer forpliktende samarbeid med lokalt næringsliv og fagorganisasjoner, studieforbund og fjernundervisningsinstitusjoner, Aetat, trygde- og sosialetat. Det er imidlertid viktig at fylkeskommunene inngår klare avtaler om hva samarbeidet skal bestå i, og har en åpen dialog om forventninger og forpliktelser.

Fotnoter

¹ Lov om grunnskole og den videregående opplæringa (Opplæringsloven) av 17. juni 1998 nr. 61, kapittel 4A. Opplæring spesielt organisert for voksne.

² Rapport 06/02-150 fra arbeidsgruppe:Voksne i videregående opplæring. Om kunnskapsgrunnlaget om voksne som tar videregående opplæring. Utdannings- og forskningsdepartementet. Oslo

³ Aamodt, Marianne (2004). Kvalitetsprosjektet for videregående opplæring. Utført på oppdrag fra Utdannings- og forskningsdepartementet i perioden mars 2003–september 2004. 2004/74. Statistisk sentralbyrå. Kongsvinger.

⁴ Kompetansereformen. Handlingsplan 2000–2003. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Oslo, 2001.

⁵ St.meld. nr. 42 (1997–98) Kompetansereformen.

⁶ Læringscenteret ble fra virkning fra 1. juni 2004 omorganisert og endret navn til Utdanningsdirektoratet.

⁷ Fra 1. august 2004 ble forskningsavdelingen i Vox skilt ut og overflyttet til Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

⁸ Statens utdanningskontor i Møre og Romsdal (2002): «Kartlegging av behov og organisering av tilbud om grunnskoleopplæring for voksne», sluttrapport fra det nasjonale prosjektet, Grunnskoleprosjektet, Kompetansereformen.

Vox

Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet
Olaf Helsets vei 5, Postboks 6139 Etterstad, 0602 Oslo
Telefon: 23 38 13 00 • Telefaks: 23 38 13 01

www.vox.no • vox@vox.no

